

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

LEFAPHA LA THUTO LA KAPA BOTJHABELA

KEREITI YA 12

LOETSE 2011

**SESOTHO PUO YA LAPENG - PAMPIRI YA 2
MEMORANDAMO**

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona o na le maqephe a 16.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

POTSO YA 1

LO 2, AS 2 (subskills 1,2,3 &10; AS 4 (subskill 7 – 8)

Ke a mo leboha

Ke thothokiso ya mofuta wa tokodiso kapa tlhaloso. Sethothokisi se hlalosa ka moo se lebohang Mmopi ka teng.

Makgabane/bonono ba bothothokisi

Sethothokisi se sebedisitse **tatellano ya mantswe e sa tlwaelehang**. Hona re ho bitsa **anastrofi**. E bonahala melathothokisong e latelang: 1, 2, 3, 5, 6 le 11. Sena se sebediseditswe ho eketsa lebatama/sefutho sa mantswe ao a latellanang ka tsela e sa tlwaelehang. Ho ka boela ha qatsohisa mohopolo o jerweng ke molathothokiso.

Re boela re bone **phetapheto ya sebopeho/phetapopeho**. Yona re e fumana melathothokisong ya 2 le 3. Lenane la mantswe le a lekana, athe sebopeho sa melathothokiso se ya tshwana. Hona ho lekalekanya mela le ho fana ka morethetho o itseng.

Molatswelli/enjambamente/molamotjetje/pholletso (lereo le le leng le anetse) e fumanwa molathothokisong wa 3, o tswelang ho wa 4. Hona ho thusa ho potlakisa morethetho wa thothokiso le ho ntshetsa mohopolo o itseng motjetje, k.h.r. ho se kgefutso.

Melathothokisong ya 9 le 10, 10 le 11 re fumana **phetapheto ya mantswe e tshkekalletseng/lehokela/neheletsano/hlaahlela**. Hona ho sebediseditswe ho hokahanya melathothokiso.

Molathothokisong wa 10 re boela re na le **kgonyetso** (tshwao/letshwao). Hona ho fa lentse le honyeditse lebatama/sefutho se fetang ha le ne le ngotswe ka botlalo. E boela e fokotsa bolelele ba molathothokiso.

[Moithuti ya hlalositseng makgabane a mararo, a ba a fana ka mabaka a abelwe matshwao ohle a dikahare, e be ho lekolwa hore puo le setaele ke tse loketseng moqoqo – ho ngola ka diratswana, jj. ho shejwe hore o lokelwa ke matshwao a makae ho a mane.]

E.H. Lekola rubriki ya tekanyetso ya potso ena.

E.H. Hona e mpa e le mohlala wa nehelano e lebelletsweng.

Kabo ya matshwao

Dikahare (k.h.r. dintlha tse bopang karabo) = 6
 Puo, setaele (selelekela le ditaba) = 4
[10]

Senotlolo: **Dik :**

P/S:

POTSO YA 2

LO 2, AS 2 (subskills 1,2,3 &10; AS 4 (subskill 7 – 8)

- 2.1 Tokodiso/Tlhaloso. Ditaba di hlaloswa ka kotloloho le ka tatellano√√
- 2.2 Hlaahlele/lehokela [ho phoqa/sa phoqa]. Ho hokela mela eo√√√
- 2.3 Phetapheto ya sebopeho√
- 2.4 Setsokotsane se soto se baka diboko le mahlomola bathong le diphoofolong√√
- 2.5 “Tsokotsane sena ke se jwang banna” √√ **[10]**

POTSO YA 3

LO 2, AS 2 (subskills 1,2,3 &10; AS 4 (subskills 7 – 8)

- 3.1 Ba ile, ba ile re setse. Lehlaso le fana ka morethetho/le sidilella mohopolo wa hore ha ba phete ba kgutla√√
- 3.2 Pebolo/pebofatso√
Ba shwele, ba shwele√
- 3.3 Ke kodianalla√
- 3.4 D/Tsohle di nepahetse√√
- 3.5 6, 7, 8√
- 3.6 Sejura/molakgefutso/kgefutsohare√√ **[10]**

POTSO YA 4

LO 2, AS 2 (subskills 1,2,3 &10; AS 4 (subskills 7 – 8)

- 4.1 bheka mina ndedwa✓
- 4.2 phehla mokobolo; fiatana✓✓
- 4.3 Mol. 2 [Ba hae ...(jwala)] ✓✓
- 4.4 Hare (lehare) ✓
- 4.5 Mol. 7 – Banna ba ne **ba jeswa** phehla mokobolo,
Mol. 8 – **Ba jeswa** fiatana motsheare wa lengeta✓✓
- 4.6 Phetapheto ya sebopeho/phetapopeho
Phetapheto ya mohopolo✓✓

[10]

POTSO YA 5

LO 2, AS 2 (subskills 1,2,3 &10; AS 4 (subskills 7 – 8)

O lilelang?

Ke mofuta wa thothokiso wa tomatso. Tomatso e reretswe ho nyatsa se itseng ka tsela e phoqang kapa e kang e ya rorisa. Mona ho phoqwa leqhekwana le iketsang eka le sa le letjha, mme le mathaka le bashanyana ba bangata.

Makgabane/bonono ba bothothokisi:

Mantswe ana, *o lilelang*, a phetaphetwa kgafetsa . Hona re ho bitsa **lehlaso**. Ho fana ka molodi le morethetho wa pina le ho sidilella mohopolo/mokotaba wa thothokiso.

Re fumana **tlohelo** molathothokisong wa 3 (ho tsofala **le** ratang). Hona ho fokotsa bolelele ba molathothokiso, le ho kgema le morethetho o seng o le teng.

Molathothokisong wa 7 ho na le **tatellano e sa tlwaelehang ya mantswe**. Hona re ho bitsa **anastrofi**. Ho sebedisetswa ho hatella mantswe ao tlositsweng tatellanong e tlwaelehleng.

Melathothokiso ya 10 le 11 e na le **phetapheto ya mantswe e tsepameng/neheletsano**. Hona ho hokahanya melathothokiso. {E.H. ena ha se neheletsano e bitswang lehokela, e ka mpa ya bitswa hlaahlela e qalong.}

Re boela re be le **phetapheto ya sebopeho/phetapopeho** melathothokisong ya 12, 13 le 14. Hona ho lekalakanya mela le ho fana ka morethetho ho natefisa.

Molathothokisong wa 6 ho na le mokgabopuo/sekapuo seo e leng **papiso/tshwantshanyo** {Menepe eka ya kamele ya leqheku.} Sekapuo se natefisa puo.

Lebotsi le fumanwa melathothokisong ya 1, 8, 9 le 15. Sethothokisi se a ipotsisa/se a imakatsa. Hantlentle se phoqa motsofe ona o iketsang eka ke

motho ya motjha/e monyane.

[Moithuti ya hlalositseng makgabane a mararo, a ba a fana ka mabaka a abelwe matshwao ohle a dikahare, e be ho lekolwa hore puo le setaele ke tse loketseng moqoqo – ho ngola ka diratswana, jj. ho shejwe hore o lokelwa ke matshwao a makae ho a mane.]

E.H. Lekola rubriki ya tekanyetso ya potso ena.

E.H. Hona e mpa e le mohlala wa nehelano e lebelletsweng.

Kabo ya matshwao

Dikahare (k.h.r. dintlha tse bopang karabo) = 6
 Puo, setaele (selelekela le ditaba) = 4
[10]

Senotlolo: **Dik :**
P/S:

POTSO YA 6

LO 2, AS 2 (subskills 1, 2, 3 & 10; AS 4 (subskills 7 – 8)

- 6.1 Tomatso✓✓
- 6.2 O lilelang✓
- 6.3 O setswe morao/latelwa ke mokoloko wa bashanyana. ✓✓
- 6.4 Phetapheto ya sebopeho/phetapopeho✓✓
- 6.5 Papiso/tshwantshanyo✓
- 6.6 Sethothokisi se nyatsa monna ya tsofetseng/hodileng empa a iketsa eka o motjha, a itebetse/se eletsa batjha, barwetsana le bahlankana ka diketso tse sa lokang tseo ba di etsang mme qetellong e be di a ba fetohela. [tshwaya e le nngwe fela.]✓✓ **[10]**

KAROLO YA B: PADI/NOBELE**POTSO YA 7 – BOTSANG LEBITLA****LO 2, AS 4 (subskills 3 – 6)****Selelekela**

Ditaba tsa padi bohloko di ka Tsietsi Molapo, jwale re ka re ke yena Tsietsi mophetwa wa sehloho. Lebitso la hae ke Kgauho Molakolako. O rehilwe lebitso le letjha ke Kotsi, ka mora hore Tsietsi a pholohe a le mong kotsing e neng e bolae ba habo kaofela. Potso e re laela ho netefatsa mantswe a reng, “ruri tsietsi e latela tshotleho” re ikamahanya le diketsahalo tsa padi ena.

Tsietsi e latela tshotleho

Tsietsi o hlahetswe ke tsietsi e seng re e hlalositse. Kotsi le Mmamasolomane ba mo hodisa ka thata. Haholoholo Mmamasolomane ke yena ya soto ho Tsietsi. Ngwana ba dieha ho mo isa sekolong, o etsiswa mesebetsi e boima – o phela bohase e le ka nnete. Kotsi o mmuella moo le moo, empa ha a hlile ha a hlahelle a leka ka matla ho tshireletsa Tsietsi. Ngwana o tlameha le ho batla le mosebetsi a ntse a le monyane, ebile a ntse a kena sekolo.

Tsietsi e latela tshotleho. Ho se ho lahleha radiyo ya mosadimoholo Mmaselepe. Enwa o se a re ke Tsietsi a e utswitseng. Ngwana o se a shobashojwa ke mapolesa. Ho a isaisa nnete e ya hlaha hore hase Tsietsi ya utswitseng radiyo eo. Tsietsi o boela a etselletswa ke monnamoholo e mong ka hore o mo nketse tjhelete. Le mothating ona mapolesa a mo sala morao. Nengneng mapolesa a elellwa hore molotsana ke yena monnamoholo, ha e le Tsietsi ha a na molato.

Tsietsi o elellwa hore tsela eo a tshwerweng ka yona ha se yona, mme o a ipatla hore athe ke hobaneng eka o madimabe. O jwetswa puo e sa tlang ya hore a botse lebitla. Moo a fumanang se bolelwang o a hlaphohelwa hore yena ke wa ha Molakolako. O tlala moya wa boiphetetso. O kenela sesole, le teng o a kwetelwa – mathata a hae ha a fele. Ha a kgutla sesoleng o kgutla a rupelletswa e le ka nnete. O sebetse ha Ramatlotlo. O nkana le Mohanuwa, moradia Ramatlotlo. Lerato leo la bona ha le na mokoka ka ha Mohanuwa o se a nkana le Makgaola ya bileng a mo imisang. Ha a kopa tshwarelo ho Tsietsi enwa o re setsweng ke hole.

Mohanuwa o ikana ho phedisa Tsietsi ha bohloko, ha Tsietsi le yena a rerile ho ya lata tsa habo tse jelweng ke Kotsi ka lonya. Mophetwa wa rona o sotleha jwalo a be a yo ntshwa kotsi ke Kotsi. O ya sepetlele tlasa kaloso ya mapolesa ka ha a nkuwa jwalo ka senokwane. O nkana le mooki ya bitswang Tseleng, mme bona e ba diphathakalle tsa nnete. Ba thoba sepetlele ba ilo iphedisa jwalo ka ditsetse ka ha ba se ba fahlile mmuso ka lehlabathe. Ba etsa mekutu le matsapa a ho iphedisa le ho ipholosa ntjeng tsa mmuso. Mohanuwa le yena o eme lepaketla. Yena le lemulwana la hae la dinokwane ba hlasela Tsietsi le Tseleng morung, Tseleng a bile a hloka hla. Jwale ntwala bohloko e shebana le Tsietsi
ya

qopheletseng ho bolaya bohle ba bileng le seabo polaong ya Tseleng eo e neng e se e le mofumahadi wa hae.

Dinokwane di nka monyetla ofe fela o hlahang ho ka bolaya Tsietsi, empa mekutu ya tsona e ba tshwarisa phupe ka lefe. Ke ha a se a bolaile Tjhaile Sekotolo le Mohanuwa moo Tsietsi a inehelang mapoleseng hore a tshwarwe. O phetse ka thata boholo ba bophelo ba hae ho tloha e sa le lesea ho fihlela e ba mohlankana a ntse a duba thankga. Ruri lefu la tla la mo kgola. Tsietsi e latela tshotleho!

E.H. Lekola rubriki ya tekanyetso ya potso ena.

E.H. Hona e mpa e le mohlala wa nehelano e lebelletsweng.

Kabo ya matshwao

Dikahare (k.h.r. dintlha tse bopang karabo) = 15

Puo, setaele (selelekela, ditaba le phethelo) = 10

[25]

Senotlolo: **Dik :**

P/S:

POTSO YA 8 – BOTSANG LEBITLA

LO 2, AS 4 (subskills 3 – 6) and LO 3, AS 1 - 3

8.1 Ke metswalle ✓✓

8.2 Tsietsi o ne a sebetsa habo Mohanuwa, ha Ramatlotlo. Ba ratana empa ditaba tsa bona tsa senngwa ke yena Mohanuwa ka ho ratana le Makgaola. ✓✓✓

8.3 Ke mophetwa wa sehloho. Ditaba boholo di ka yena. ✓✓✓

8.4 Bobedi ba bona ba tletse moya wa boiphetetso, hape ba leqophe. ✓✓

8.5 Tsietsi o phedisitswe ha bohloko ha ho hlokahala bohle ba lapa labo. Mohanuwa o befiswa ke hore Tsietsi a hane ho boelana le yena ho tsa Marato. ✓✓

8.6 Ha eyo. Ka bobedi ba ntlhanngwe – ba kgopo. ✓✓

8.7 Tjhee. O bolaile batho ba bangata, athe o ne a ntse a ikemiseditse ho bolaya Tsietsi. ✓✓

8.8 Ke Tseleng ✓

8.9 Ee, o lerato (o rata Tseleng le nkgono Mmantsoteng), empa o boetse o tletse moya wa boiphetetso (o ntlhapedi). ✓✓✓✓✓

8.10 Mothusi. O thusetsa Tsietsi, e leng mophetwa wa sehloho. ✓✓✓

[25]

POTSO YA 9 – MME

LO 2, AS 4 (subskills 3 – 6)**Selelekela**

Mme ke padi eo bongodi ba yona bo theilweng hodima lewa la bongodi le bitswang teketliso/tebello/fanyeho, kaha tse ding tsa dintlha di patuwe hoo le mabitso a batho ba bang a sa hlahelleng hohang, jwalo ka Mme, e mong wa baphetwa ba sehloho. Potso e re laela ho bontsha ka moo bophelo ba Dikeledi/Mmateboho bo momahanang ka teng le ba Mme, mmoho le ho pepesa molaetsa wa mongodi ka padi ena. Mme le Mmateboho ke bona baphetwa ba sehloho pading ena.

Ho momahana/harahana ha maphelo

Dikeledi ke ngwanana ya holelang Sebokeng, a hodiswa ke rakgadiae. Jwalo ka bana bohle le yena o qala dintho tsa batjha tsa maratano. O bonya le Tsekiso. Nengneng o thola mokotla wa tjhelete o weleng ho ntate e mong ya bitswang Thollo Mofokeng. O hlaloesetsa rakgadiae ka mokotla. Rakgadi o leka matsapa hore mokotla mmoho le tjhelete di boele ho monga tsona. Mofokeng o se a tlwaela lelapa lena ebile a le teta ka dimphompho kgafetsa, athe o se a shebile ho nyala yena Dikeledi. Ba a nyalana. Nengneng ha Mofokeng le Dikeledi, ya seng a tsejwa ka la Mmateboho, ho fihla mme e mong a batla tjako. Mmateboho ha a na tulo, mme o fetisetsa mme enwa ha kgaitse diae Lesole. Mmateboho le moradiae Masesi ha ba qete ho buwa ka Mme, empa ho Thollo ha ho re le ho re teke hore na ebe ke mme wa hokae, le hore hona ke mang. Mme yena o a tseba hore bobedi ba bona ke basadi ba Thollo Mofokeng. Mongodi o ba phedisa ka teketliso ena, ebile o momahanya maphelo a bona hoo e reng ha Mme a kula e be o hlokomelwa ke Mmateboho. Mme o hlokahalla ha Mmateboho a fihla a tswa ngakeng. Ke Mmateboho ya mo patang, mme o mo patela hona moo ha hae.

Molaetsa wa mongodi wa padi

Mme o fihlile Sebokeng a tliilo batla monnae Thollo Mofokeng. Thollo enwa o bonahala a ne a siye mosadi, Mme, le ngwana wa moshanyana, yena a tla merafong. Ha a le merafong a lebala hohang ka lelapa la hae la Matatiele. Eitse Mme ha a elellwa hore Mmateboho ke motho ya pelo e ntle, le hore o phela ha monate le Thollo, a se batle ho mo qhalla lelapa. Yaba sepheo sa hae sa ho tla Sebokeng o se lala ka mmele. Ha a se a hlokahetse, Diseko, mohatsa Lesole, o fumana sephuthelwana se nang le difoto. O elellwa hore fotong moo ke Mme le Thollo Mofokeng. Ka hona o a elellwa hore Mme o na tliilo etsang Sebokeng. Le yena o a itholela ka ha monga ditaba o bile a hlokahala a sa di bue. Ka hoo re ka re mongodi o re ruta hore pinyane ha e senye motse. Ha Mme a ne a phahlile makunutu, kapa yena mohatsa Lesole, ditaba tsa Thollo le

Mmateboho di ka be di senyehile. Molaetsa ke hore le rona ha re ka ithuta ho ba le sefuba, haholo ditabeng tse ka bakang morusu, re ka aha setjhaba se phethahetseng.

E.H. Lekola rubriki ya tekanyetso ya potso ena.

E.H. Hona e mpa e le mohlala wa nehelano e lebelletsweng.

Kabo ya matshwao

Dikahare (k.h.r. dintlha tse bopang karabo) = 15
 Puo, setaele (selelekela, ditaba le phethelo) = 10

[25]Senotlolo: **Dik :****P/S:****POTSO YA 10 – MME****LO 2, AS 4 (subskills 3 – 6) and LO 3, AS 1 - 3**

- 10.1 Ke mme (mosadi) wa Matatiele. O tliilo batla monna wa hae mona. √√
- 10.2 O hlaha mahaeng; mona o tikolohong ya ditoropong. √√
- 10.3 Ke basadi ba Thollo Mofokeng bobedi ba bona. √√
- 10.4 Ho jwalo (ke nnete). O phela hamonate le Mmateboho, empa o ne a siye mosadi le ngwana Matatiele (o ntlhapedi). √√√√√
- 10.5 Ke metswalle le baahisane√√
- 10.6 O ne a le mosebetsing√
- 10.7 Ke ya ka hare (ya maikutlo). Dikeledi/Ba neng ba mo monela √√
- 10.8 Thabisile; Tsekiso√√
- 10.9 O ne a tshehetsa Dikeledi ka ha o ne a tseba ditaba ka botlalo√√√
- 10.10 Teketliso/tebello/fanyeho√√
- 10.11 Mme; rangwane wa Thollo Mofokeng) √√

[25]

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 11 – SEYALEMOYA****LO 2, AS 4 (subskills 9 – 11) and LO 3, AS 1 - 3****Sekgobo sa Tshifanalehata****Selelekela**

Moradi wa Mokeo le Mmanthako, e leng Tholang, o a kula. Bokudi ba hae bo bonahala e le ho thuela. Tshwantshisokgutshwe ena e ngotswe ka tsela ya *shusetse* – k.h.r. tatellano ya diketsahalo ha e ya lokodiswa ka tsela. E qala e se eka ke kgale ngwana enwa a le ka tsela ena, mme hona ho baka kgohlano pakeng tsa batswadi ba Tholang, k.h.r. Mokeo le Mmanthako. Potso e laela hore ho qoqwe ka sehlohlolo le mothipoloho/tharollo ya tshwantshiso.

Sehlohlolo

Sehlohlolo ke mothati oo ho wona diketsahalo tsa sengolwa di seng di le maemong a hodimodimo. Ke moo kgang ya monna e kgaolwang ke letlaka. Mahlakore a thulanang, le leng le ya tswellela; athe ha e le kgohlano ya ka hare (ya maikutlo) sebakadi se lokela ho etsa qeto maikutlong a lwantshanang hore se kgetha lehlakore lefe. Ho tshwantshisokgutshwe ena re bona bokudi ba Tholang bo se bo hlwele mekwalaba. O se a itsamaela hohle moo a ratang, mme ka nako e nngwe o hlwahlwaela le masiu ho se mang ya tsebang moo a leng teng. O iphumana a se a tsamaya dikgohlong tse hole le habo moo le yena a sa tsebeng. Ka lehlakoreng la kgohlano ya batswadi, Mokeo o qwaketsana le Mmanthako ka hore ke yena (Mmanthako) ya kgothaletsang Tholang ho solla hohle. Mokeo o bile o bonahala a le kgahlanong le maikutlo a Mmanthako hore ba batlele Tholang ngaka ya ditaola e tlang ho shebana le bothata bona ba ngwanabona. Mokeo o na le maikutlo a hore Tholang o hloka thapelo fela ka ha yena Mokeo ha a di tshepe dingakantshonyana.

Mothipoloho/Tharollo

Mothating ona ke moo kgohlano e seng e fedile, mme qaka e neng e le teng e tlameha ho raroloha. Boemo bo neng bo tshosa sengolweng bo ya thipoloha k.h.r. diketsahalo di maemong a batlang a le tlase, a tlosang ho hlobaetsa ho neng ho le teng – maemo a batla a tsitsa (*denouement*). Ho tshwantshisokgutshwe ena re bona tsena ha moya o kgannela Tholang ha Ramanaka, kwakwariri e tsebisahalang ya makgerenkgwa kwana Tshifanalehata. Ka ho ba le mona wa setumo seo Ramanaka a bonang hore se tla mo hloboha ha a ka fehlella Tholang ka nepo, o nwesa Tholang moriana o mo tshereanyang. Ka lehlakoreng la batswadi le bona ba ya dumellana ho ya batla makgerenkgwa – ba hlile ba dumellana ka ho ya ho Ramanaka. Ho dumellana hona ha bona ho rarolla kgohlano e pakeng tsa bona – lehlakore la Mokeo la thapelo le a inehela ka tsela eo. Ramanaka o ba tsebisa hore Tholang o teng moo ha hae, mme le hona ho rarolla hore ngwana o hokae. Ba fumana Tholang a sa bue, a ba hotoletse mahlo fela. Le hoja Ramanaka a sa mo phekola, ho ngongoreha ka hore Tholang o hokae le hona ho fihla pheletsong.

E.H. Lekola rubriki ya tekanyetso ya potso ena.

E.H. Hona e mpa e le mohlala wa nehelano e lebelletsweng.

Kabo ya matshwao

Dikahare (k.h.r. dintlha tse bopang karabo) = 15

Puo, setaele (selelekela, ditaba le phethelo) = 10

[25]

Senotlolo: **Dik :**

P/S:

POTSO YA 12 – SEYALEMOYA

LO 2, AS 4 (subskills 9 – 11) and LO 3, AS 1 - 3

O mo feleheditse

12.1 Ke banyalani/monna le mosadi✓✓

12.2 la boraro✓

12.3 Ke kgohlano ya ka hare. Hobane ke ya maikutlo✓✓✓

12.4 Ke ho hlokahallwa ke bana ha ba hlaha. ✓✓

12.5 Paseka o re mohlomong ke tsela eo Mmopi a ba etelang ka yona. ✓✓

12.6 O ne a ile kerekeng ho yo lokisetsa mokete wa paseka. ✓✓

12.7 O ile a hlokahala. ✓✓

12.8 Mmalerato ke yena ya feleheditse

O feleheditse Morena Jeso

E nepahetse hobane ho hlokahala ha Mmalerato ka nako ya paseka

Ho bapiswa le sehopotso sa ho shwa ha Morena Jeso sefapanong ka

Paseka✓✓✓✓

12.9 Ramadi le Mmapaseka✓✓

Hobane Mmalerato o ne a itse wa moshanyana o tla mo reha Ramadi,

athe wa ngwanana o tla mo rehella ka ntatae Paseka, e be

Mmapaseka. ✓✓

12.10 Mmalerato o ngongorehiswa ke ho senyehelwa ha a imme

Paseka, monna wa hae, o mo kgothatsa ka ho re Mmopi o tla ba

tshedisa kgetlong lena la boraro la ho ima.

Qetellong Mmapaseka o fumana mafahla, ngwanana le moshanyana,

mme yena o a hlokahala. ✓✓✓

[25]

POTSO YA 13 – HAESO MAFOTHOLENG

LO 2, AS 4 (subskills 9 – 11) and LO 3, AS 1 - 3

Selelekela

Molefi o ne a lokela ho nyala Montsheng, ngwanana wa ha habo Mafotholeng. Ho se ho bile ho buisanwe le ba habo Montsheng. Molefi o se a kwenehela Montsheng, a mo taka mebala ka puo tsa hae tse soto – tse kang Montsheng o nkgahluwe ke Jwalane, kgarebe ya ditoropong e rutehileng. Molefi o e qadile taba! Mapetla, molwantsi wa Molefi, o boletse hore o tla dubisa lelapa labo Molefi thankga. Potso ke hore na, ebe ketso ee ya Molefi ya ho kwenehela Montsheng ha e ntshetse pele leano la Mapetla na? Le ha ho le jwalo potso e re tlama ho qoqa ka tharahano le sehlohlolo sa tshwantshiso ena.

Tharahano

Mothating ona ke moo mathata a sebakadi, haholoholo sa sehloho, a rarahanang (a thatafalang). Jwalo ka ha re se re boletse, Molefi o nkana le Jwalane. O rera ho mo nyala, ho bile ho se ho ntshuwa mahadi. E se neng Jwalane ha a sa le mahlong, o buisa ba habo Molefi ka tsela e tellang, ha a le Maseru ha a sa feta ofising ya Molefi – o se a fella diofising tsabo Ngatane le Ramafothole fela. Ngatane o ja Molefi direthe hona ho Jwalane moo. Ditaba tsa Molefi le Jwalane di mpefala ha Molefi a tseba kgetlo la pele hore Jwalane o na le ngwana, le hore motho ya mmonang a apere dipurapera fotong e ha Jwalane ke yena ntata ngwana eo. Jwale mona bophelo ba Molefi bo a sulafala, ebile bo a senyeha. Ho sa le jwalo ho utlwahala hore Montsheng o se a nyetswe ke titjhere. Molefi o sulafallwa ke tsa marato hoo a etsang qeto ya ho tsamaela hole le basadi. Ka mora hore Mapetla a hlapanye boipuisong/puonosing ya hae hore Molefi e tla mo timella koloi ya hae, o se a hlahelwa ke kotsi ya koloi. Koloi e fela tu, ha yena a iswa sepetlele. Molefi ha a tswe ditabeng. Ha a le sepetlele o se a nkana le mooki ya bitswang Morongwe. Hantlentele ke Morongwe ya iketang. Molefi o ikutlwa a fokola hore a ka qhelela Morongwe thoko kwana. Ka hoo o rarafatsa (thatafatsa) ditaba tsa bophelo ba hae hobane, ka ho nkana le Morongwe, o fetohela qeto ya neng a se a e nkile ka basadi.

Sehlohlolo

Ona ke mothati oo diketsahalo tsa sengolwa di leng boemong bo hodimodimo. Ho lokela ho be le lehlakore kapa maikutlo a fekisang a mang. Molefi o se a bile a romela ba habo ho ya buisana ka tsa bohadi boo a bo ntshetsang Morongwe. Enwa o itshwara hampe le ho feta Jwalane. Le yena o arabisa batswadi ba Molefi, ha a mamele motho. Disebo o bile a mo otlala hoo a mo ntshitseng madi. Morongwe ha a kgalemelehe hohang. O mathaka le banna ba bang a ntse a nyetswe. Qetellong o fumanwa le monna e mong ba se na le nketlana thekeng. Molefi o ba otlala ka bobedi, ebile o hlala Morongwe. E se neng Molefi o nkuwa ke ntho tsa bosiu. Ho fela jwalo ka Molefi. Ntatae Pitso ke hona a nahanang ka ngaka ya methokgo eo e saleng ba eletswa ka yona ke sebare sa hae Kgolwane le mohatsae Mojabeng. Kgohlano e ya fela hobane Pitso ha a sa tla ngangisana le ba lelapa ka ho upella kapa ho se

upelle motse. Lehlakore la ho se dumele ho tsa setso le ya inehela empa ke serobe se ahwang phiri e se e jele. Mapetla o atlehile.

E.H. Lekola rubriki ya tekanyetso ya potso ena.

E.H. Hona e mpa e le mohlala wa nehelano e lebelletsweng.

Kabo ya matshwao

Dikahare (k.h.r. dintlha tse bopang karabo) = 15

Puo, setaele (selelekela, ditaba le phethelo) = 10

[25]

Senotlolo: **Dik :**

P/S:

POTSO YA 14 – HAESO MAFOTHOLENG

LO 2, AS 4 (subskills 9 – 11) and LO 3, AS 1 - 3

- 14.1 Ke batho ba ratanang/motho le kgarebe✓
- 14.2 Ho jwalo. O patela Molefi hore o na le ngwana, hape o ntse a Bonahala hore maqhama ha a e so kgaohe pakeng tsa hae le ntata ngwana. ✓✓✓
- 14.3 Ho jwalo. O hladike Montsheng ka mabaka a sa utlwahaleng, a nkeha ke Jwalane. ✓✓✓
- 14.4 Ngatane le Ramafothole✓✓
- 14.5 D/ A le C di nepahetse✓✓
- 14.6 Ho jwalo. Ha ho moo a hlahellang a rapela kapa a ya kerekeng ntle le ho itlatlarietsa ka ho re ha a batle ho sebedisa ditlhare tsa setho. O mathaka le methepa. ✓✓✓
- 14.7 Mapetla. Ke yena ya hlahellang a ikemiseditse ho dubisa Molefi thankga. ✓✓✓
- 14.8 Ha Mafefowane✓
- 14.9 Ho jwalo. Nakong eo a neng a phela mahaeng ka yona o kgahluwe ke Montsheng. Ha a fihla ditropong o se a mo fetohela, a nkana le Jwalane – ka hoo tikoloho e hahlamela Molefi. ✓✓✓✓
- 14.10 Ke ne ke tla kopa tshwarelo ho Montsheng/Ke ne ke tla arohana le Jwalane ke be ke emise ho mathaka ka mora dithope. ✓✓✓
[Maikutlo a utlwahalang a abelwe matshwao]

[25]

ADDENDUM 1 TO THE MEMORANDUM (SECTION A)

KAROLO YA HO LEKANYETSA POTSO E TELELE (MOQOQO) THOTHOKISONG

THOTHOKISO YA MOQOQO MATSHWAO A 10	PUO Sebopeho, tlhophiso ya mehopolo le nehelano e momahaneng	Phihlello e babatsehang -Sebopeho se na le kgokahano e babatsehang -Selelekela le qetelo di hlahisitswe ka tsela e babatsehang	E kgabane -Sebobeho sa moqoqo wa hae se hlahisitswe ka bokgabane -Selelekela le qetelo di hlahisitswe ka bokgabane, mme di paka kutlwisiso	E ntle -Sebopeho sa moqoqo se a utlwisisa, mme dintlha di behilwe ka tatellano -Selelekela, qetelo le diratswana tse ding di hlophisitswe ka tsela e nang le momahano	E mahareng -Ho na le bopaki bo seng bokae ba hore sebopeho sa moqoqo se latetswe ka tshwanelo -Moqoqo o bontsha tlhophiso e mahareng, mme kgokahano ya ditemana moqoqong ke e mahareng	E fofo -Sebopeho se bontsha diphoso tsa moralo -Nehelano ya dintlha ha e utlwahale, mme ha e ya hlophiswa ka tsela e etsang tlhalohanyo	Karolwana fela -Sebopeho ha se a ralwa ka tshwanelo, mme se nyotobetsa moelelo wa seo a lekang ho se bua -Diphoso tsa tshebediso ya puo le setaele di a sitisa, mme di nyotobetsa moelelo kahohlehohle	Ha ho phihlello -Ha ho bopaki bo lekaneng bo bontshang hore moqoqo o ngotswe ho ipapisitswe le sebopeho -Nehelano ha e bontshe hore o utlwisisa potso -Ditaba tsa hae ha di utlwahale
DIKAHARE Kutlwisiso ya potso, botebo ba tshekatsheko ya taba. Kutlwahalo le netefatso ya thothokiso ka mabaka		Kgato ya 7 80 – 100%	Kgato ya 6 70 – 79%	Kgato ya 5 60 – 69%	Kgato ya 4 50 – 59%	Kgato ya 3 40 – 49%	Kgato ya 2 30 – 39%	Kgato ya 1 0 – 29%
-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso, mme dintlha tsohle di utullutswe ka botlalo le ka boqhetseke -O araba potso ka botlalo le ka tsela e babatsehang	Kgato ya 7 Phihlello e babatsehang 80 – 100%	8 – 10	7 – 8	7 – 7 ½				
-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso ka tsela e kgabane, mme dintlha tsohle di utullutswe ka botlalo -O nehelana le ho tshehetsa dintlha tsa hae ka bokgabane	Kgato ya 6 E kgabane 70 -79%	7 ½ - 8 ½	7 – 8	6 ½ - 7 ½	6 – 7			
-O bontsha kutlwisiso e tebileng mme o hlalosa potso ka tsela e kgabane -Dikarabo tsa hae di a utlwahala le hoja tse ding di sa tshehetswa ka botlalo	Kgato ya 5 E ntle 60 – 69%	7 – 8	6 ½ - 7 ½	6 – 7	5 ½ - 6 ½	5 – 6		

-O bontsha kutlwisiso e mahareng ya potso leha a sa utulla dintlha tsohle ka bottlalo -O tsehehetsa dintlha tsa hae, leha bopaki e se bo kgodisang hakalo	Kgato ya 4 E mahareng 50 – 59%		6 – 7	5 ½ - 6 ½	5 – 6	4 ½ - 5 ½	4 – 5	
-O bontsha boiteko bo seng bokae ba ho araba potso -O bontsha kutlwisiso e sa tebang hakalo, e thekethekeselang ya bothothokisi	Kgato ya 3 E fofo 40 – 49%			5 – 6	4 ½ - 5 ½	4 – 5	3 ½ - 4 ½	3 – 4
-Kutlwisiso ya hae ya potso e bonahala e fokola haholo -O phetapheta dintlha a be a tswe lekoteng	Kgato ya 2 Karolwana fela 30 – 39%				4 – 5	3 ½ - 4 ½	3 – 4	1 – 3 ½
-Karabo e bontsha e na le kamano le potso, empa ho thata ho utlwisisa seo a se hlosang -Dintlha tsa hae ha di utlwisishehe	Kgato ya 1 Ha ho phihlollo 0 – 29%					3 – 4	1 – 3 ½	0 – 3

ADDENDUM 2 THE MEMORANDUM (SECTIONS B & C)

KAROLO YA B LE YA C: RUBRIKI YA HO LEKANYETSA POTSO E TELELE (YA MOQOQO) PADING LE TERAMENG – MATSHWAO A 25

DIKGATO LE KABO YA MATSHWAO		DIKAHARE Matshwao a 15 Kutlwisiso ya potso. Botebo ba tshekatsheko ya taba. Kutlwisiso le netefatso ya ntlhakemo ka mabaka a hlahang sengolweng.		SEBOPEHO LE TSHEBEDISO YA PUO: Matshwao a 10 Sebopeho, tlhophiso ya mehopolo le nehelano e nang le neheletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya potso mmoho le puo, setaele le sehlo tse sebedisitsweng temeng.
Kgato ya 7 80 – 100%	Phihlello e babatsehang Matshwao a: 12 – 15	-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso, mme dintlha tsohle di utullutswa ka botlalo le ka boqhetseke -O araba potso ka botlalo le ka tsela e babatsehang	Phihlello e babatsehang Matshwao a: 8 – 10	-Sebopeho se na le kgokahano e babatsehang -Selelekela le qetelo di hlahisitswe ka tsela e babatsehang -Tshebediso ya puo, sehlo le setaele di sutsitse, mme di phehisa tlhahisong ya moelelo o kgahlisang, ebileng o nepahetse
Kgato ya 6 70 – 79%	E kgabane Matshwao a: 11	-O bontsha kutlwisiso e tebileng ya potso, mme dintlha tsohle di utullutswa ka botlalo -O bontsha kutlwisiso e babatsehang ya mofuta ona wa sengolwa	E kgabane Matshwao a: 7	-Sebopeho sa moqoqo wa hae se hlahisitswe ka bokgabane -Selelekela le qetelo di hlahisitswe ka bokgabane, mme di paka kutlwisiso -Tshebediso ya puo, sehlo le setaele di nepahetse mme di loketse sepheo
Kgato ya 5 60 – 69%	E ntle Matshwao a: 9 – 10	-O bontsha kutlwisiso e tebileng mme a hlalosa potso hantle ka tsela e kgabane -O bontsha kutlwisiso e ntle ya mofuta ona wa sengolwa	E ntle Matshwao a: 6	-Sebopeho sa moqoqo se a utlwisiseha, mme dintlha di behilwe ka tatellano -Selelekela le qetelo mmoho le diratswana tse ding di hlophisitswe ka tsela e nang le momahano -Tshebediso ya puo, sehlo le setaele bohlo di hlahella di sebedisitswe ka tsela e nepahetseng
Kgato ya 4 50 – 59%	E mahareng Matshwao a: 8	-O bontsha kutlwisiso e mahareng ya potso leha a sa utulla dintlha tsohle ka botlalo -Dintlha do tsheheditse empa bopaki ha bo kgodise hakalo	E mahareng Matshwao a: 5	-Ho na le bopaki bo seng bokae bah ore sebopeho sa moqoqo se latetswe ka tshwanelo -Moqoqo o bontsha tlhophiso e mahareng -Tshebediso ya puo, sehlo le setaele di fihlella ditlhoko tsa motheo, empadiratswana tse ding ha di ya nepahala ka ho otloloha
Kgato ya 3 40 – 49%	E fofo Matshwao a: 6 – 7	-O bontsha boiteko bo seng bokae ba ho araba potso -dintlha ha di kgodise hakalo, athe le kutlwisiso e a thekethekesela	E fofo Matshwao a: 4	-Sebopeho se bontsha diphoso tsa moralo -Nehelano ya dintlha ha e utlwahale -Diphoso tsa tshebediso ya puo di totobetse
Kgato ya 2 30 – 39%	Karolwana fela Matshwao a: 5	-Kutlwisiso ya hae ya potso e bonahala e fokola haholo -O phetapheta dintlha, a be a tswa lekoteng	Karolwana fela Matshwao a: 3	-Sebopeho ha se a ralwa ka tshwanelo, mme se nyotobetsa moelelo wa seo a lekang ho se bua -Diphoso tsa puo ke tse sitisang le ho nyotobetsa moelelo ka hohlehole -Popo ya diratswana ke e fosahetseng
Kgato ya 1 0 – 29%	Ha ho phihlello Matshwao a: 0 – 4	-Karabo e bontsha e na le kamano le potso le potso, empa ho thata ho utlwisisa seo a se hlalolang -kutlwisiso ya hae ya mofuta ona wa sengolwa ke e fokolang haholo	Ha ho phihlello Matshwao a: 0 – 2	-Ha ho bopaki bo bontshang hore moqoqo o ngotswe ho ipapisitswe le sebopeho -Nehelano ha e bontshe hore o utlwisisa potso -Tshebediso ya puo e a fokola, setaele le sehlo di fosahetse, mme diratswana le kgokahano ha di yo.